

УНИЧТОЖИМ
КУЛАКА
КАК КЛАСС

Геноцид, якого не було або
який не хотіли помічати
радянські ЗМІ?

Мета заняття:

Ключові поняття: історичними документами, фотодокументами і медіатекстами; геноцид, голодомор, хлібозаготівлі, «чорні дошки», загороджувальні загони, цензура, пропаганда, засоби масової інформації, мас-медіа; без особистісний підхід;

Забезпечення заняття:
• роздаткові матеріали з медіатекстами, комп'ютер, під'єднання до інтернету, телевізор.
• розуміти функцію мас-медіа в демократичному суспільстві;

Методичні способи і техніки: міні – лекція, робота з історичними документами,

Питання до учнів

- Чи чули ви про трагічні події в нашій країні в 1920-х, 1930-х та 1940-х рр., пов'язані з голодом населення?
- Чи розповідали колись вам про це у ваших сім'ях?

План уроку:

1. Причини й перебіг Голодомору 1932—1933 рр. — геноциду українського народу.
2. «Закон про 5 колосків».
3. Примусові хлібозаготівлі. «Чорні дошки».
4. Масштаби та наслідки Голодомору. Національно-демографічні зміни.

Очікуванні результати

- розвивати вміння критично оцінювати різні джерела використовуючи фотодокументи, писемні та візуальні матеріали;
- навчитись виділяти головне та суттєве;
- висловлювати власну думку, аналізуючи та співставляючи;
- виробляти навички відрізняти історичні факти та історичну правду від бажаної;
- сприяти вихованню почуття історичної пам'яті, шанувати історичне минуле

Вправа 1

ПРОТИВ ВОЯ КУЛАКОВ -
ДРУЖНЫМ, КОЛЛЕКТИВНЫМ
ФРОНТОМ НА ПОСЕВ!

Питання:

1. Опишіть, що ви бачите на фотографіях.
2. Які з цих фотографій не були розміщені в радянській пресі? Чому? Які були?
3. Чи могли фотографи, що робили знімки для радянської преси, не помітити бездомних і мертвих на вулицях міста?
4. Аргументуйте свої висновки.
5. Які фотографії, на вашу думку, найповніше фіксують історичний період?

Пам'ятка-інструкція для дослідження відео :

- Опишіть, що ви побачили, переглядаючи відеоролик?
- Які деталі переглянутого сюжету вам запам'яталися найбільше? Чому?
- Чи змінилося ваше уявлення про історичні події після перегляду відеосюжету? Якщо змінилося, то що саме і чому?
- Що нового ви дізналися про історичні події, які були вам знайомі з вивченого матеріалу?
- Які емоції і почуття зафіксував кінооператор? Чому саме ці події зацікавили його передусім?
- Якою ви уявляєте собі психологічну атмосферу історичної події, знятої кінооператором?

Висновки й узагальнення:

- Сформулюйте висновок, до якого ви дійшли після роботи з відеосюжетом. Спробуйте провести історичні паралелі. Зробіть узагальнення.

Вправа 3

Пам'ятка-інструкція для дослідження медіа-тексту :

- Документ первинний (запис очевидця або учасника події) чи вторинний (коментар чи переказ про подію з уст дослідника).
- Хто автор цього документу/Яка назва документу?
- Про що розповідається в документі? Яка сторона події чи явища замовчується?
- Коли написаний цей документ? Як могли вплинути на нього автори, історичні події чи загальна ситуація в цей період?
- Де відбувалася подія, про яку йдеться в документі?
- Якими мотивами керувався автор документу?
- Як цей документ кореспондується з іншими свідченнями про ці факти, подію, явище чи процес?

SIX MILLION Peasants' Crops

SIX MILLION PERISH IN SOVIET FAMINE Peasants' Crops Seized, They and Their Animals Starve

SOVIET FAMINE Animals Starve

Like harvest food, two peasant women gather kernels of grain spilled in sowing. They must do this to keep alive in a land of plenty—the Ukraine.

Like harvest food, two peasant women gather kernels of grain spilled in sowing. They must do this to keep alive in a land of plenty—the Ukraine.

Russia's beautiful thoroughbred horses, known the world over, are used now in the agricultural districts. The animals, needed on every farm, are dying off by the millions of starvation.

Two millions died in a few years. Millions more lie dead, awaiting the few weeks' respite. Peasants begged food for their livestock were driven off by armed soldiers.

Reporter Risks Life to Get Photographs Showing Starvation

STARVATION stalks through the Ukraine section of Soviet Russia, leaving a ghastly trail of death and agony. The Ukraine is the most fertile grain-producing district in Russia.

By THOMAS WALKER, News Journalist and Traveler and Student of Russian Affairs, Who for Several Years Has Trained the Cadets of Soviet Republics.

I HAVE recently toured the Ukraine district of Soviet Russia, where 6,000,000 peasants have perished from starvation in the past eighteen months, due to the exorbitant tolls made on their crops by the Bolshevik government.

Last winter, Red Army soldiers, under orders from Moscow, took so much of the season's crops from the peasants that they were unable to feed themselves and their livestock through the winter.

Photographs accompanying the series of articles were taken at the scene of the famine. They show the peasants in a state of starvation, and the animals that were left to starve.

The map shows the famine-stricken Ukraine district and the location of the famine-stricken Ukraine district.

Reporter Risks Life to Get Photographs Showing Starvation

STARVATION stalks through the Ukraine section of Soviet Russia, leaving a ghastly trail of death and agony. The Ukraine is the most fertile grain-producing district in Russia.

By THOMAS WALKER, News Journalist and Traveler and Student of Russian Affairs, Who for Several Years Has Trained the Cadets of Soviet Republics.

I HAVE recently toured the Ukraine district of Soviet Russia, where 6,000,000 peasants have perished from starvation in the past eighteen months, due to the exorbitant tolls made on their crops by the Bolshevik government.

Last winter, Red Army soldiers, under orders from Moscow, took so much of the season's crops from the peasants that they were unable to feed themselves and their livestock through the winter.

Photographs accompanying the series of articles were taken at the scene of the famine. They show the peasants in a state of starvation, and the animals that were left to starve.

The map shows the famine-stricken Ukraine district and the location of the famine-stricken Ukraine district.

Reporter Risks Life to Get Photographs Showing Starvation

STARVATION stalks through the Ukraine section of Soviet Russia, leaving a ghastly trail of death and agony. The Ukraine is the most fertile grain-producing district in Russia.

By THOMAS WALKER, News Journalist and Traveler and Student of Russian Affairs, Who for Several Years Has Trained the Cadets of Soviet Republics.

I HAVE recently toured the Ukraine district of Soviet Russia, where 6,000,000 peasants have perished from starvation in the past eighteen months, due to the exorbitant tolls made on their crops by the Bolshevik government.

Last winter, Red Army soldiers, under orders from Moscow, took so much of the season's crops from the peasants that they were unable to feed themselves and their livestock through the winter.

Photographs accompanying the series of articles were taken at the scene of the famine. They show the peasants in a state of starvation, and the animals that were left to starve.

The map shows the famine-stricken Ukraine district and the location of the famine-stricken Ukraine district.

Reporter Risks Life to Get Photographs Showing Starvation

STARVATION stalks through the Ukraine section of Soviet Russia, leaving a ghastly trail of death and agony. The Ukraine is the most fertile grain-producing district in Russia.

By THOMAS WALKER, News Journalist and Traveler and Student of Russian Affairs, Who for Several Years Has Trained the Cadets of Soviet Republics.

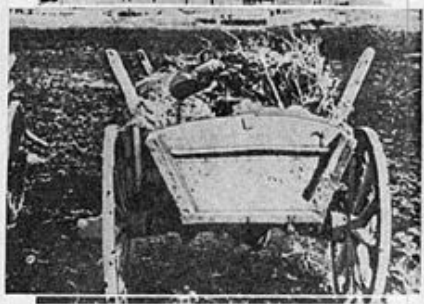
I HAVE recently toured the Ukraine district of Soviet Russia, where 6,000,000 peasants have perished from starvation in the past eighteen months, due to the exorbitant tolls made on their crops by the Bolshevik government.

Last winter, Red Army soldiers, under orders from Moscow, took so much of the season's crops from the peasants that they were unable to feed themselves and their livestock through the winter.

Photographs accompanying the series of articles were taken at the scene of the famine. They show the peasants in a state of starvation, and the animals that were left to starve.

The map shows the famine-stricken Ukraine district and the location of the famine-stricken Ukraine district.

Death from starvation in a Soviet hay cart! Although he worked on a nearby farm where food was plentiful, this peasant could not get enough to eat.

(All Pictures Copyright, 1935, by American Newspapers, Inc.)

Peasants, Horses Starve (Death on Highway)

About halfway out I came upon a group of three peasants and their horses. They were starving and their horses were dying. They were unable to feed themselves and their livestock through the winter.

Search for Grain (A Good Privilege?)

The peasants were searching for grain in a field. They were unable to find any, and their horses were dying. They were unable to feed themselves and their livestock through the winter.

Food Hunter Shot. (Red Bullets Fly)

(All Pictures Copyright, 1935, by American Newspapers, Inc.)

Food Hunter Shot (Red Bullets Fly)

A man was shot while searching for food in a field. He was unable to find any, and his horse was dying. He was unable to feed himself and his livestock through the winter.

Search for Grain (A Good Privilege?)

The man was searching for grain in a field. He was unable to find any, and his horse was dying. He was unable to feed himself and his livestock through the winter.

ПОБЕДНЫЙ МАРШ МИЛЛИОНОВ СТРОИТЕЛЕЙ СОЦИАЛИЗМА

НОВЫМИ ДОСТИЖЕНИЯМИ, НОВЫМИ ИНДУСТРИАЛЬНЫМИ ГИГАНТАМИ ВСТРЕТИЛА СТРАНА СОВЕТОВ ВЕЛИКУЮ ГОДОВЩИНУ

Несокрушимой стеной сплотилась могучая многомиллионная армия трудящихся СССР вокруг ленинской партии и своего вождя тов. Сталина

В ХАРЬКОВЕ

Пленум горсовета.—Вечера в клубах и на предприятиях.

С огромным подъемом, демонстрируя свою безграничную преданность генеральной линии партии, отпраздновали трудящиеся красной столицы 15-летие Октябрьской революции.

6-го ноября, вечером, во всех рабочих коллективах, клубах, состоялись массовые торжественные собрания, вечера, посвященные великой годовщине. В театре им. Шевченко состоялся торжественный пленум столичного горсовета, избравший в почетный президиум политбюро ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У и персонал во т.т. Постышева, Рудзутака, Тельмана. Почетным председателем пленума избран тов. Сталин. Посланы приветственные телеграммы ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, ЦИК, ВУЦИК и Реввоенсовету.

Тов. Г. И. Петровский выступил на пленуме с большим докладом, подытожив огромные достижения страны советов.

На пленуме также выступили представители Москвы, Ленинграда, Днепро-

заций республики. Председатель ВУЦИК тов. Петровский приветствовал бойцов с праздником 15 годовщины Октябрьской революции.

Военный парад открывают сплоченные колонны красных старшин. За ними — колонны военных школ, пехотные части и отряды вооруженных пролетариев Харькова — Осоавиахимовские части. Громким «ура» отвечают бойцы на приветствия и поздравления членов политбюро ЦК КП(б)У и правительства. За кавалерийскими частями, парадным ходом мимо трибуны проходят моторизованная кавалерия и артиллерия. Проходом так же начинается парадный марш моторизованных частей — пехотной артиллерии, мотоциклов, тяжелых танков, тракторизированной тяжелой артиллерии, специальных броневиков, технических, санитарных частей и т. д. В воздухе демонстрируется мощь авиации: десятки самолетов кружатся по огромной площади им. Дзержинского.

По окончании парада войск, начинается демонстрация трудящихся Харькова. Открывает демонстрацию колонна авто-

Члены политбюро ЦК КП(б)У и правительства приветствуют колонны демонстрантов.

В МОСКВЕ

МОСКВА, 9. «Со знаменем Ленина победили мы в боях за Октябрьскую революцию. Со знаменем Ленина добились мы решающих успехов в борьбе за победу социализма. С этим же знаменем победы мы в пролетарской революции во всем мире». (Сталин).

Эти знаменательные слова стали основой

носит речь, передавая трудящимся Союза привет от имени Центрального Комитета ВКП(б) и союзного правительства.

— Да здравствует наша непобедимая коммунистическая партия! Да здравствует т. Сталин!

Эти слова т. Ворошилова толкут в оружейных раскатах.

'THERE IS NO BREAD!'

Gareth Jones Hears Cry of Hunger All Over Ukraine, Once Russia's Sea of Grain

And Then a Second Phrase Occurs: "We Are Swollen," Victims of Famine Complain

This is the second of three articles on Russia by Gareth Jones, formerly research adviser on foreign affairs to Lloyd George, now commissioned by The Manchester Guardian to write on world affairs. In Russia he was received by Lenin's widow, by Commissar for Foreign Affairs Litvinoff, by the Commissar of Finance, and by the president of the Atheists. In this article he describes his visit to the North Ukraine, once known as the granary of the world.

By GARETH JONES

Formerly research adviser on foreign affairs on the staff of Lloyd George, and now a writer commissioned by the Manchester Guardian, making a world tour for that publication.

The snow lay deep around as I began my tramp through the villages of the North Ukraine, the part of Russia which once fed Europe and was known as the granary of the world.

I decided therefore to walk along the railway tracks, for if I penetrated into the country I should be lost in the snow and perhaps never return.

The first words I heard were ominous, for an old peasant

GARETH JONES.

for I am a peasant and not dog."

**Red Troopers
Are Amiable**

Причини голодомору

Необхідність
знищення
українського
селянства як
свідомої
національної

Непосильні для
селян норми
хлібозаготівлі,
конфіскація
продовольчих
запасів, надмірний

Небажання
колгоспників
працювати в
громадському
господарстві

Економічні
прорахунки, спроба
здійснити
соціалістичне
будівництво воєнно-
комуністичними

верстви, яка
загрозувала існуючій
владі.
Голод був спланований І.
Сталіним заздалегідь, щоб
винищити українське селянство,
у якому вбачалася опора
націоналізму та

хлібний експорт

Точки

методами
Бездумна політика
добування коштів на
індустріалізацію, коли
селянства не бралися до

Наслідки голодомору

Завершення
колективізації,
утвердження
колгоспної
системи,
розорення
Села

Масові жертви(за
різними оцінками,
від 2,5 до 8 млн
осіб). Підрив
генофонду
української нації

Придушення
опору
українського
селянства

Переселення із
Росії в Україну
(Донецька,
Дніпропетровс
ька,
Харківська,
Одеська обл.)

Голодомор став приводом
для розгортання
радянським керівництвом
боротьби з «українським
буржуазним
націоналізмом»

Радянська преса про голод в Україні

«... У нас є окремі випадки і навіть окремі села голодуючих, однак це лише результат місцевого головоотяпства, перегибів, особливо відносно колгоспів. Всілякі розмови про «голод» на Україні треба категорично відкинути.»

**- з листа генерального секретаря ЦК КП(б)У С.Косіора Сталіну
(25 квітня 1932 р.).**

всесоюзний перепис населення (1926 р.)

29,02
млн. осіб
населення УСРР

81% – 23,3 млн.

сільське населення, в т.ч. 20,6 млн (87,6%) - це українці

кількість жертв

4,5 млн. осіб
13% від загальної
чисельності
населення України

205
тис. осіб
1932 р.

3598
тис. осіб
1933 р.

138
тис. осіб
1934 р.

серед жертв Голодомору в УСРР

93%
сільських
жителів
України

1
млн. дітей
віком молодше
10 років

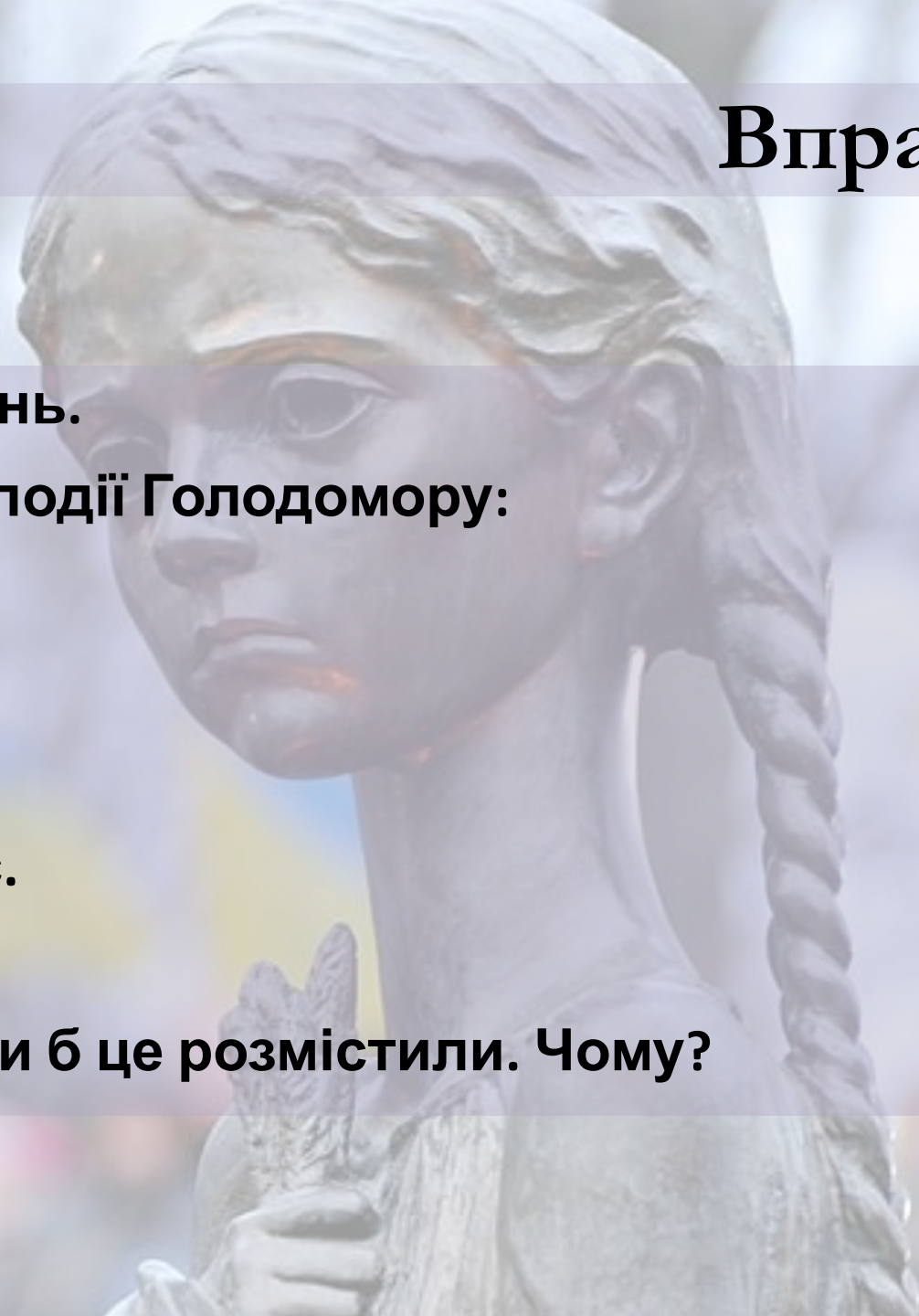
600
тис.
ненароджені
немовлята

Завдання на відповідність

Терміни	Визначення
Цензура	надають суспільству об'єктивну інформацію, що ґрунтується на точності, достовірності і повноті відомостей, збалансованості різних поглядів
Пропаганда	цілеспрямована політика влади на створення штучного голоду
Голодомор	обмежувальні державні заходи перед опублікуванням новин чи думок
«Чорні дошки»	високі плани здачі хлібу або примусове його вилучення
Хлібозаготівлі	поширення інформації - фактів, аргументів, чуток, напівправди, або брехні - щоб вплинути на громадську думку
Загороджувальні загони	статус села чи району на території України, який передбачав блокаду та посилений терор голодом цивільного населення
ЗМІ (засоби масової інформації)	преса (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, кінематограф і т. Д.
Мас-медіа	загони внутрішніх військ, що перешкоджали появі голодних селян у містах

Вправа 4

- ✓ Кожна з 3 груп отримує одне з завдань.
- ✓ Створіть макет сторінки газети про події Голодомору:
  - в американській газеті 1933 року;
  - в українській газеті 1991 року;
  - в російській газеті 2016 року.
- ✓ Розмістіть назву статі, фото і підпис.
- ✓ Придумайте назву рубриці.
- ✓ Подумайте, на якій сторінці газети ви б це розмістили. Чому?

Висновки до уроку:

Сформулювати свої аргументи, використовуючи такий алгоритм:

- **Позиція**: почніть зі слів «Я вважаю...», висловіть свою думку, поясніть у чому полягає ваша точка зору.
- **Обґрунтування**: «...тому, що...», наведіть причину появи такої думки, тобто поясніть, на чому ґрунтується ваша позиція.
- **Приклад**: продовжуйте словом «наприклад», наведіть факти, докази, дати, які підтверджують вашу позицію.
- **Висновок**: закінчіть вислів «Отже (тому, таким чином), я вважаю...» і узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, к необхідно діяти.

Домашнє завдання:

- Г. В. Середницька, ст. 138-139;
- Посібник по ДПА, ст. 73-74;
- Написати есе на тему «Голод рік – голодний вік» або «Мрії – зламане крило»;
- Повторити тему «Голод 1921-1923рр.».

Джеймс Мейс

